

Een blik over de schutting

Buitenlandse aanpak van probleemjeugd

Duitsland, Engeland en Zweden prijzen zich gelukkig met méérdere voorbeelden van een bewezen effectieve — of op zijn minst veelbelovende — aanpak van probleemjongeren. **In Duitsland en Zweden zijn** goede ervaringen opgedaan met gedragsbeïnvloedende methodieken op basis van (cognitieve) gedragstherapie en intensieve gezinstherapieën. In Engeland trekt men alles uit de kast om via het What Works-programma een effectief projectenaanbod te creëren. Deze projecten en programma's leveren allicht aanknopingspunten op voor de aanpak van harde-kernjongeren en veelplegers in eigen land.

door Ilse van Leiden en Henk Ferwerda

Met de bedenkelijke toename van de (gewelds)criminaliteit onder jongeren in Europa krijgt de bestrijding van jeugdcriminaliteit steeds meer prioriteit. Het aantal projecten voor risicojongeren en criminele jongeren heeft in Europa een hoge vlucht genomen. Nederland zélf kent een hausse aan projecten. Maar de projecten en programma's in ons land waarvan de effecten wetenschappelijk zijn aangetoond, zijn op de vingers van een hand te tellen. Onlangs is de discussie over de kwaliteit van programma's en projecten voor probleemjongeren nieuw leven ingeblazen. Vorig jaar kondigde het ministerie van Justitie in zijn beleidsprogramma aan dat interventies in het kader van jeugdcriminaliteit voortaan op effectiviteit moeten worden getoetst - alleen doelmatig gebleken programma's en projecten mogen nog worden uitgevoerd. Om meer zicht te krijgen op de effectiviteit van bestaande projecten en programma's in Nederland, loopt er momenteel onder de vlag van het ministerie van VWS en het ministerie van Justitie een haalbaarheidsstudie naar de mogelijkheden en wenselijkheid van een toetsingsmethodiek van dergelijke programma's. Het is raadzaam óók eens over de eigen schutting te kijken — hoe treedt men in het buitenland probleemjongeren tegemoet, met het oog op de effectiviteit van deze benaderingen. Hieruit kan lering worden getrokken voor de Nederlandse situatie. Denk aan de aanpak van harde-kernjongeren en jeugdige veelplegers. In dit kader heeft Advies- en Onderzoeksgroep Beke in opdracht van het programma Politie en Wetenschap een verkennende studie uitgevoerd naar projecten en programma's voor probleemjeugd in drie naburige landen: Duitsland, Engeland en Zweden.

Aanknopingspunten

Bij onze burens bestaan méérdere voorbeelden van een bewezen effectieve — of op zijn minst veelbelovende — aanpak. De principes waar deze op stoelen en de methodieken die gebruikt worden, leveren allicht aanknopingspunten op voor een effectieve aanpak van jeugdige veelplegers en harde-kernjongeren. Het hoofddoel van

de projecten is in alle drie de landen het terugdringen van de jeugdcriminaliteit, met name de ernstige en gewelddadige verschijningsvormen. In deze bijdrage beschrijven we wat de aanpak in deze landen kenmerkt.

Confronterende pedagogiek

In Duitsland worden veelal projecten en programma's toegepast die in het eigen land ontwikkeld zijn. De projecten richten zich in het algemeen sterk op vroegtijdige signalering van jongeren die in de criminaliteit dreigen te vervallen, waarbij de minimumleeftijd van de doelgroep soms al vijf of zes jaar is. Daarnaast worden in Duitsland criminele jongeren die steeds weer recidiveren — daaronder harde-kernjongeren en jeugdige veelplegers — zeker niet vergeten. Duitsland is méér dan de andere landen gericht op agressief en gewelddadig gedrag bij jongeren. Bij de methodiek van de projecten ligt de nadruk op (een combinatie van) individuele begeleidingen, pedagogische (sport)activiteiten en gedragstrainingen. Daarbij is een confronterende pedagogiek de meest gebruikte methode. In Duitsland bestaat minder aandacht voor wetenschappelijke evaluaties van projecten dan in beide andere onderzochte landen.

What Works-programma

In Engeland zijn met de invoering van de 'Crime and Disorder Act' in 1998 veel nieuwe mogelijkheden gecreëerd om de jeugdcriminaliteit aan te pakken, met name in de preventieve sfeer. In het kader van de nieuwe wetgeving zijn tal van nieuwe projecten ontwikkeld en de meeste Engelse projecten zijn daarom van eigen bodem. Vooral in Engeland zijn preventie en vroegtijdige signalering belangrijke kernbegrippen in de wetgeving — de projecten richten zich dan ook op (zeer) jonge kinderen. Daarnaast bestaat er aandacht voor recidivisten, waaronder harde-kernjongeren en jeugdige veelplegers. Gedragsbeïnvloeding is een belangrijk oogmerk in de aanpak van probleemjeugd. In de projecten wordt dit nagestreefd met intensieve, individuele begeleidingen en minder met gedragstrainingen zoals in Duitsland en Zweden. In de Engelse projecten nemen verder controle- en toezichtmaatregelen en sanctionering een belangrijke plaats in. In Engeland wordt veel zorg besteed aan wetenschappelijke evaluaties om een effectief projectenaanbod te creëren. Het What Works-programma is door het Home Office ontwikkeld met als doel alleen nog effectieve projecten ter bestrijding van de jeugdcriminaliteit toe te passen. Niet-effectieve projecten moeten op een zijspoor belanden.

Cognitieve gedragstherapie

Zweden onderscheidt zich van Engeland en Duitsland, omdat er veel projecten worden toegepast die uit Amerika zijn overgewaaid en daar succesvol zijn gebleken. Met name in Zweden is een bijkomend doel vaak het vergroten van de opvoedingsvaardigheden van de ouders van de jongeren. Het jongerenbeleid in Zweden is voor jongeren vanaf veertien jaar — de projecten richten zich dan ook op

minder jonge kinderen dan in Engeland en Duitsland het geval is. De minimumleeftijd van de doelgroep van veel projecten ligt bij twaalf jaar. Zweden richt zich op jongeren vanaf deze leeftijd die crimineel gedrag (dreigen te) vertonen, maar ook jongeren die (daarnaast) drugs gebruiken. Harde-kernjongeren en veelplegers zijn eveneens een belangrijke doelgroep in Zweden. In Zweden is in de beschreven projecten — meer dan in Duitsland — veel aandacht voor gedragstrainingen, waarvan de methodiek is onderbouwd door wetenschappelijke theorieën. Het basismodel dat in Zweden wordt toegepast, is cognitieve gedragstherapie. Daarnaast blijken projecten waarbij het gezinssysteem centraal wordt gesteld (zoals MST) een heel belangrijke rol in te nemen. Evenals in Engeland wordt in Zweden veel belang gehecht aan wetenschappelijke evaluaties van projecten, om tot een effectief projectenaanbod te komen.

Sleutelcomponenten

De projecten zijn op basis van de resultaten uit (wetenschappelijke) evaluaties en gerapporteerde ervaringen beoordeeld naar mate van succes en toepasbaarheid op harde-kernjongeren en jeugdige veelplegers. Typerend voor veelbelovende dan wel succesvolle projecten van Duitse origine — die goed toepasbaar kunnen zijn op harde-kernjongeren en jeugdige veelplegers — is het toepassen van confronterende pedagogische methoden bij gedragstherapie. Hierbij wordt de jongere sterk geconfronteerd met zijn gedrag en wordt er gewerkt aan een alternatief gedragspatroon. In Engeland lijken andere componenten van een project van waarde te kunnen zijn. Dit zijn een nauwe samenwerking tussen instanties, intensieve individuele begeleiding, controle- en toezichtmaatregelen, sanctiemogelijkheden en een centrale aansturing. In Zweden lijken cognitieve gedragstherapie gebaseerd op wetenschappelijke theorieën én intensieve gezinsbegeleiding belangrijke componenten van projecten te zijn. Een optimale combinatie van voornoemde componenten zou een ideaaltype kunnen vormen van een effectief project voor problematische jongeren, waaronder jeugdige veelplegers en harde kern jongeren.

Lessen

Uit de verkenning blijkt dat het zich loont om eens over de eigen schutting te kijken. Een tweetal lessen kan worden getrokken uit de buitenlandse ervaringen. In de eerste plaats kunnen uit de verzameling van projecten die uit de verkenning naar voren is gekomen, enkele projecten worden geselecteerd die mogelijk (inhoudelijk) interessant zijn voor Nederland. Het gaat hierbij om projecten waarvan de methodiek in Nederland niet of nauwelijks bekend is — of toegepast wordt — en waar in het buitenland positieve ervaringen mee zijn opgedaan. In de kern betreft het projecten en programma's die gedragsbeïnvloedende methodieken toepassen in de vorm van (cognitieve) gedragstherapie en intensieve gezinstherapieën. Om tot een effectief projectenaanbod in eigen land te komen, is daarnaast wetenschappelijk onderzoek van groot belang — het belang van evaluaties moet even zwaar tellen als in Engeland

en Zweden. Dan kan een schifting worden gemaakt waarbij niet-effectieve projecten afvallen en zoveel mogelijk bewezen effectieve projecten overblijven.

Ilse van Leiden is sociaal psychologe en onderzoekster bij Advies- en Onderzoeksgroep Beke. Henk Ferwerda is criminoloog en directeur van genoemd bureau.

I. van Leiden, G. Verhagen en H.B. Ferwerda (2003). 'Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden', Politiewetenschap, nr. 12, 2003. Zeist, Uitgeverij Kerckebosch bv. ISBN 90-6720-322-x